

Лекція

Олександр Олесь

План заняття

1. Коротка біографія письменника.

Олександр Олесь – поет-емігрант, представник літературного напрямку символізм.

Справжнє прізвище Олександра Олеся — Кандиба. Такий псевдонім автор вибрав через дружину. Саме Віра Свадковська називала так поета.

Олександр Олесь (Кандиба) народився 5 грудня 1878 року в м. Білопілля Сумської області в чумацько-селянській сім'ї.

Олександр Олесь закінчив початкову школу й двокласне училище, а у 15 років (1893) вступив до хліборобської школи у містечку Деркачі неподалік Харкова. Там Олександр брав участь у випуску рукописних журналів «Комета» та «Первоцвіт», в яких з'являються його перші вірші.

Став вільним слухачем агрономічного відділення Київського політехнічного інституту, незабаром через матеріальні нестатки Олесь змушений був залишити його. Працював у херсонських степах.

1903 - присутній на відкритті пам'ятника Котляревському, знайомиться з багатьма письменниками і відтоді пише тільки українською.

У 1903 Олесь вступив до Харківського ветеринарного інституту. Під час навчання в університеті, паралельно працював на Дарницькій різниці.

У 1905 р. альманах «Багаття» вперше публікує твори Олександра Олеся.

Перша поетична збірка Олександра Олеся мала назву “З журбою радість обнялась” (1907).

У 1907 році одружився з Вірою Свадковською, яка народила йому сина Олега Ольжича.

За 1907–1918 рр. поет створив шість книг.

У 1912 р. подорожує Гуцульщиною, отримує незабутні враження. О. Олесь познайомився та провів кілька днів у Карпатах з І. Франком, з В. Гнатюком, О. Кобилянською, М. Коцюбинським.

У 1913 р. Олександр Олесь побував в Італії, написав низку віршів про свої враження.

Після більшовицького жовтневого перевороту Олесь опиняється за кордоном (1919). Еміграція стала трагедією життя Олесь. Після еміграції за кордон оселяється і періодично живе в Будапешті, Відні, Берліні, Празі. Олесь видає за кордоном ряд збірок, основна тема яких — туга за Україною.

З 1929 р. його син учасник Національного Руху Опору. Нацисти схопили Олега Ольжича і в червні 1944 р. закатували в концтаборі Заксенгаузен.

22 липня 1944 року Олександр Олесь помер у Празі. До 1991 року похований на Ольшанському кладовищі в Празі. Потім перепохований з дружиною на Байковому кладовищі в Києві.

2. Творчість поета

Твори Олександра Олесь:

- збірка «З журбою радість обнялась»
- збірка «Княжа Україна»
- драматична поема «Ніч на полонині»
- драматичний етюд «По дорозі в Казку».

Найхарактерніші стильові ознаки поезії Олександра Олесь:

- щирий ліризм, сповідальність;
- часте використання антитез, контрастів;
- майстерне відтворення в слові гама звуків і кольорів навколишнього світу;
- глибоке відчуття і переосмислення фольклору.

3. Символізм у творчості Олесь

Символізм (symbolisme (фр.) – розпізнавальна прикмета, знак) – мистецька течія, ознаками якої є культ заборонених і екзотичних тем; підміна думок символами (відповідними знаками), які носять прихований смисл ("молодість"

символісти замінюють словом "ранок", "смерть" – "ніч"); естетство – надмірне захоплення поетичною витонченою формою; велика увага до усього позасвідомого.

Визначальні риси символізму:

- войовничий бунт проти надто консервативної і регламентованої суспільної моралі;
- підкреслене естетство (захоплення витонченою поетичною формою і недооцінка змісту);
- культ екзотичних і заборонених тем, хвороблива увага до позасвідомого;
- спроби вирватися за рамки повсякденного, зазирнути до «світу в собі».

В українську літературу символізм прийшов через австро-німецьку та польську літератури. Засновницею цього стилю у вітчизняному письменстві стала Ольга Кобилянська. Серед помітних українських символістів можна назвати М. Вороного, О. Олеся, П. Карманського, Б. Лепкого, Г. Чупринку тощо.

Водночас слід наголосити, що український символізм міцно переплетений з неоромантизмом, практично неможливо визначити, який з двох стилів домінує у тому чи іншому творі.

4. Аналіз поезій.

Аналіз твору “Чари ночі”

Літературний рід: інтимна лірика.

Жанр: вірш (романс).

Напрямок: модернізм.

Течія: символізм.

Провідний мотив, мотиви: захоплення красою життя і красою кохання.

Тема: скороминущість людського життя, тимчасовість життя людини на землі; момент кохання.

Ідея: утвердження кохання як найважливішого в житті людини, як сенсу життя; заклик насолоджуватися життям перед обличчям тлінності; гімн природі й красі.

Художньо-стильові особливості: щоб вирішити ідейно-художній задум, поет вибрав кільцеву композицію твору, яка є важливим складником авторської концентрації почуттів, відтворення динаміки розгортання ліричного сюжету. Лірична оповідь у поезії складається з трьох суб'єктів: власне автора, ліричного героя і "ти", тобто адресата, умовного співрозмовника.

Ця поезія — заклик не забувати, що життя — мить, яка так швидко спливає, тому треба насолодитися кожним прожитим днем, кожною хвилиною.

Ключовими у вірші є слова "Лови летючу мить життя!", "Гори! Життя — єдина мить, / Для смерті ж — вічність ціла", що символізують молодість, кохання, весну. Вірш побудовано на наскрізному паралелізмі "людина — природа". Автор використовує традиційні для любовної лірики образи, символи: солов'ї, зорі, ніч, квіти. Передаючи красу кохання, поет уживає метафори ("палкі обійми ночі", "бенкет весна справляє", "летять до хмар тумани", "свято радісне квіток"). Солов'ї, зорі, квіти — традиційні для любовної лірики і фольклору образи. Цим твір близький до народного.

Художні засоби виразності: асонанс, алітерація; епітет, порівняння, метафора, персоніфікація, метонімія, символ; антитеза, риторичне питання.

Образи та символічні образи: людей: ліричний герой — закоханий; Фауст — людина, яка хоче повернути минуле; примарна кохана; міфологічних істот: боги; природи: солов'ї, весна, шумляче море, земля, лист, квітка, струмок, зорі у воді, хмари, туман, верби п'яні; предметів і явищ: поцілунок, мить життя, струни золоті, бенкет весни, дзвін чарок, бажання, холодні груди.

Символічні образи: солов'ї (символ весни, кохання); іскра (символ душевної енергії, завзяття); бенкет весни (символ буяння природи й життя); Фауст (символ неповоротності минулого, минулості, марності намагань).

Примітки та корисна інформація: Поезія входить до збірки "З журбою радість обнялась". Вірш називають шедевром української лірики. Він став популярною народною піснею ("Сміються, плачуть солов'ї..."). Олександр Олесь у цій поезії відтворив власну філософію життя. Її сенс передано у словах "Лови летючу мить життя!", "Гори! Життя — єдина мить, / Для смерті ж — вічність ціла".

Поезія сповнена вітаїстичних (життєствердних) мотивів. Автор уславлює кохання, повнокровність людського буття. Життя прекрасне, але швидкоплинне, тому потрібно цінувати кожную його хвилину.

“О слово рідне!”

Літературний рід: патріотична лірика.

Жанр: вірш-медитація (історико-філософське осмислення ролі рідного слова, загалом митця в історичній долі народу).

Напрямок: модернізм.

Течія: символізм.

Римування: перехресне (абаб).

Строфа: чотиривірш (катрен).

Провідний мотив, мотиви: щире захоплення рідним словом; гнівне картання тих, хто його нищить і зневажає; заклик любити й берегти рідне слово.

Тема: роль рідного слова в житті суспільства.

Ідея: утвердження думки про силу рідного слова, яке здатне стати зброєю в руках громадянина й патріота проти "дітей", які "безпам'ятно забули" батьківське слово.

Композиція (зміст): ліричний герой звертається до слова, називаючи його скутим орлом — говорить, що слово чужинцям кинутого на сміх безпам'ятними дітьми — показує красу слова — звертається до слова бути його мечем, сонцем, дощем судним для краю рідного.

Художньо-стильові особливості: три частини композиції виконують роль тези, антитези і синтезу. Поезія вибудована як монолог-звертання ліричного героя до рідного слова. Анафора "О слово рідне!" увиразнює не тільки композиційну єдність, а й змістову наповненість, підкреслює щирість ліричної оповіді, схвильованість героя, зумовлює ораторські інтонації, патріотичні почуття. У серці автора виникає біль через зневажливе ставлення до рідної мови й історичне безпам'ятство співвітчизників. Наскрізна антитеза розгортає сюжет вірша. Поет використовує яскраві метафори й епітети. Українське слово уподібнюється "скутому орлу", тобто поневоленому народові, слово якого звучало завжди як "співочий грім батьків моїх", а тепер "дітьми безпам'ятно забутий". Поет вдається до ремінісценцій послання "І мертвим, і живим..." Т. Шевченка, закликаючи дієво любити свободу людини і народу. Для поета рідне слово, незважаючи на переслідування і заборони, — носій волелюбного духу народу, його безсмертя. Ідея вірша впливає з

переконань митця, що рідне слово відбиває драматичну історію України, стало духовною зброєю народу.

Зображуючи поетичний образ неповторної краси української мови і Вітчизни, поет висловлює своє творче кредо: "О слово! Будь мечем моїм! / Ні, сонцем стань! Вгорі спинися, / Осяй мій край і розлетися / Дощами судними над ним".

Образ меча в Олесь перегукується з емблемою апостола Павла, у якого він символізує меч духовний: "Меч духовний є слово Боже". Автор переосмислює цей образ, поєднуючи в ньому духовне і творче начала; слово-меч стає атрибутом свободи і справедливості.

У руслі символізму поет вдається до міфологічних образів космічного простору — сонця, синього неба, музики зір, а також біблійних образів (судні дні), які очистять рідний край від зла і стануть запорукою відродження нації, якщо вона поставить слово-меч собі на службу, оберігатиме рідне слово — символ безсмертя народу.

Художні засоби, стилістичні фігури: алітерація; епітет; порівняння; метафора; метонімія; риторичне звертання, риторичне заперечення.

Образи та символічні образи: людей: ліричний герой — людина-патріот, яка любить рідну мову й займає активну громадянську позицію; діти — українці, які відцуралися рідного слова; чужинці; природи: орел, дерева, зорі, Дніпро, сонце, дощі; предметів і явищ: слово; шум, музика, спів, рев, меч.

Символічні образи: скутий орел (символ великої сили й свободи, яка неприродно скута); сонце (символ нового життя); судні дощі (символ покари за гріх безпам'ятства); меч (символ сили слова).

Примітки та корисна інформація: Продовжуючи традиції Т. Шевченка і Лесі Українки, Олександр Олесь у цьому вірші звеличує рідне слово, яке допоможе пробудити історичну пам'ять нації. У ньому він зворушливо передав свою любов до рідного слова, в якому відбилися вікова історія України, краса і ніжність природи, духовне багатство рідного народу.

Перегукуючись із творами Лесі Українки, вірш передає прагнення поета, щоб рідне слово стало його мечем і сонцем у боротьбі за визволення рідного краю.